

RAKOUSKÁ ŠKOLA A JEJÍ VÝZNAM PRO SOUČASNOST: POHLED NA TRH JAKO PROCES

sedmý seminář České společnosti ekonomické
v řadě "Ekonomické teorie a česká ekonomika"

Praha, 21. ledna 1999

Sedmý seminář České společnosti ekonomické
v řadě "Ekonomické teorie a česká ekonomika"

RAKOUSKÁ ŠKOLA A JEJÍ VÝZNAM PRO SOUČASNOST: POHLED NA TRH JAKO PROCES

S doslovem **TOMÁŠE JEŽKA**

Úvodní vystoupení:

JOSEF ŠÍMA
Liberální institut, Praha

MILAN SOJKA
Fakulta sociálních věd UK, Praha

Moderoval: **JIRÍ SCHWARZ**

Praha, 21. ledna 1999

Rakouská škola v ekonomii prožívá v posledním zhruba čtvrtstoletí - po předchozích desetiletích zapomnění - nečekaný rozmach. Řadu příznivců si získala i u nás, a to jak mezi čelními představiteli ekonomické transformace, tak mezi nastupující generací ekonomů a mezi studenty. Nechybí ale ani řada kritiků a zásadních odpůrců této myšlenkové školy. Snaha věcně diskutovat výhody a slabiny rakouského přístupu z hlediska současného ekonomického myšlení byla hlavním motivem našeho sedmého semináře.

Josef Šíma (Liberální institut) se zabýval moderními pokračovateli neorakouské tradice. Podle něj má rakouská škola výhodu oproti ostatním ekonomickým školám v tom, že klade důraz na logiku lidského konání. Neztrácí proto prý srozumitelnost a nestává se matematickým cvičením, kterému rozumí pouze úzká skupina "vyvolených". Rakouská škola podle něj dokonce na rozdíl od ostatních škol dokáže - díky své metodologii - potvrdit platnost svých teorií. Prof. Milan Sojka (FSV UK, VŠE Praha) označil svou přednášku za pokus o kritický pohled na rakouskou školu zevnějšku. Za pozitivní rys rakouské školy označil zejména její správné postižení faktu, že žijeme v proměnlivém světě a že chování jednotlivců nelze zjednodušovat na mechanickou optimalizaci za předem známých vnějších podmínek. Za hlavní problém rakouské školy naopak označil to, že její představa tržní ekonomiky je z větší části zakotvena hluboko v 19. století a že přisuzuje nadměrně vysokou úlohu cenové tvorbě. Rakouská škola podle něj nejvíce naráží na své vlastní meze při analýze institucí. Z hlediska tohoto sice zajímavého, ale problematického metodologického zakotvení doporučil Prof. Sojka posuzovat kriticky i názory Rakušanů na hospodářskou politiku. Na závěr Prof. Sojka zmínil myšlení J. Schumpetera, které sice někdy bývá přiřazováno k Rakušanům, ale svou nekonvenčností se vymyká jakýmkoliv škatulkám.

*Tento bulletin obsahuje jednak podkladové texty k vystoupením obou řečníků, jednak shrnutí diskuse ze semináře. Doslov k bulletinu tentokrát obstaral zajímavý text **Tomáše Ježka** (Komise pro cenné papíry, VŠE Praha), sepsaný původně pro účely vystoupení na tomto semináři. T. Ježek se nakonec musel ze semináře omluvit, nicméně souhlasil s přetištěním příspěvku. Snaží se v něm po svém odpovědět na otázku, která se v různých obměnách vracela i v diskusi na semináři: co by nám Rakušané dnes poradili? Příspěvek T. Ježka je - vedle vystoupeních hlavních řečníků a vedle diskuse na semináři - dalším cenným dokladem toho, jak značná je vnitřní tématická a názorová rozmanitost samotné rakouské školy i jejich následovníků a zastánců v ČR.*

Martin Čihák,

člen představenstva ČSE

pověřený organizováním řady seminářů

"Ekonomické teorie a česká ekonomika"

ROZVÍJEJÍCÍ SE RAKOUSKÁ TRADICE: OD METODOLOGICKÉHO INDIVIDUALISMU K HODNOCENÍ HOSPODÁŘSKÝCH POLITIK

Josef ŠÍMA, Liberální institut

Za dobu vzniku rakouské školy je obecně pokládáno vydání Mengerových Grundsätze v roce 1871, i když i před tímto datem lze nalézt některé proto-Rakušany, jakými byli například Richard Cantillon nebo Frédéric Bastiat¹, zaobírající se typickými "rakouskými" tématy, jako byla pohled na trh jako proces či chápání univerzálnosti ekonomických zákonů. Z druhé generace rakouské školy zaujali obzvláště Eugen von Böhm-Bawerk a jeho práce na teorii kapitálu a úroku² a Friedrich Wieser s rozpracováním subjektivní teorie hodnoty. K dalším významným autorům patřil Ludwig von Mises, který je znám také českým čtenářům³ a jehož legendární semináře na Rakouské obchodní komoře vytvořili silnou skupinu intelektuálů (Hayek, Haberler, Machlup, Morgenstern), kteří se kvůli vypuknutí světové války rozptýlili do celého světa. Do anglosaského světa přinesl myšlenky rakouské školy Lionel Robbins, který byl významnou osobností na London School of Economics. Po skončení války, a obzvláště s rozmachem keynesiánské ekonomie, ztrácela rakouská škola - se svým důrazem na úlohu trhů - vliv, který ji vynesl věhlas diskuse o racionální kalkulaci za socialismu, i když legendární *Cesta k nevolnictví*⁴ F. A. Hayeka z roku 1944 sklídila značnou pozornost. Poválečná léta byla plodnými roky nejznámějších rakouských autorů Misesa a Hayeka. Mises publikuje svou unikátní práci *Human Action* (1949), o které Henry Hazlitt ve své recenzi pro Newsweek napsal, že je "současně nejnekompromisnější a nerigoróznější obranou kapitalismu, která kdy vyšla", a dále mimo jiné *Theory and History* (1957) a *The Ultimate Foundation of Economic Science* (1962). Hayek píše svůj *Individualism and Economic Freedom* (1948) a věnuje se více filosofujícím úvahám o úloze společenských věd, rozvíjí téma koordinace trhů a plánování. Publikuje knihy *Constitution of Liberty* (1960), *Kontrarevoluce vědy* (1952)⁵, *Právo, zákonodárství a svoboda* (1973-6)⁶, *Osudná domyšlivost* (1986)⁷, ale také svoji vlivnou *Denacionalizaci peněz* (1976, 1978),

¹ Viz např. Bastiat, Frédéric: *Co je vidět a co není vidět*, Liberální institut, 1999.

² V češtině vyšla v roce 1991 útlá Bawerkova práce *Základy teorie hospodářské hodnoty statků*, Academia, 1991.

³ Mises, Ludwig von: *Liberalismus*, Liberální institut, 1998, [1927] s obsáhlým doslovem H. H. Hoppeho
Mises, Ludwig von: *Antikapitalistická mentalita*, Občanský institut, 1994, [1952]

⁴ Hayek, F.A.: *Cesta k nevolnictví*, Občanský institut, 1991, [1944]

⁵ Hayek, F.A.: *Kontrarevoluce vědy*, Liberální institut, 1995, [1952]

⁶ Hayek, F.A.: *Právo, zákonodárství a svoboda*, Academia, 1991, [1973-6]

⁷ Hayek, F.A.: *Osudná domyšlivost*, SLON, 1995, [1986]

kteřá podnítila rozvoj literatury o soukromé emisi peněz, jež je stále intenzivněji studována i osvícenějšími ekonomy z centrálních bank.⁸ Tato kniha bude brzy díky péči Liberálního institutu přeložena do češtiny.⁹

Udělením Nobelovy ceny za ekonomii F.A. Hayekovi (1974) se znovu po celém světě oživil zájem o studium rakouské školy a práce “rakouských” autorů, významně ignorovaných mainstreamovým ekonomickým establishmentem. Myšlenky rakouské školy ovšem sloužily jako silný zdroj inspirace pro některé jiné ekonomické školy. Je zřejmé, že rakouská škola má řadu společných akcentů s chicagskou školou (důležitost trhů, škodlivost zásahů do cenového systému ap.), ale také se školou virginskou (školou veřejné volby), která je částečně na rakouské subjektivní tradici vybudována.¹⁰ (Paul Samuelson ve své Ekonomii, která je nejpoužívanější základní učebnicí ekonomie v ČR, ovšem zařazuje Hayeka k chicagské škole!) Rakouská škola je ale samozřejmě samostatnou ekonomickou školou a Samuelsonovo zařazení pouze ukazuje na vztah mainstreamových ekonomů k “Rakušanům”. Situace se ale pomalu mění. I takový zarytý nepřítel rakouské školy jakým byl Mark Blaug, který Misesa ve svých dílech označoval za pouhého ideologa a nikoli ekonoma, přiznal: “Došel jsem pomalu a s maximální nechtí k názoru, že rakouská škola má pravdu a my všichni jsme se mylili.”¹¹

Hayek je i díky Nobelově ceně a mnoha překladům do češtiny poměrně znám i českému čtenáři. Mises je znám již méně, ale jeho dílo vyvolává rostoucí zájem. Je to zásluhou překladu jeho *Liberalismu*, ale také díky “misesovské” literatuře, která se dostává do akademického světa skrze české i slovenské absolventy Letní univerzity liberálních studií v důsledku spolupráce s *Mises Institute* při Auburn University.

Odchodem Misesa a Hayeka, dvou rakouských velikánů, ale také Henry Hazlitta, který přispěl k významnému rozšíření rakouských myšlenek z pozic publicisty a také autora veleúspěšné úvodní učebnice ekonomie *Ekonomie v jedné lekci*¹², však rakouská tradice nezaniká. Naopak. Jejich žáci, na rozdíl od svých učitelů, zaujali významné pozice na amerických univerzitách a začali vyučovat speciální “rakouské” kurzy. Mezi nejaktivnější “rakouské” autory druhé poloviny století patří Israel Kirzner a Murray Rothbard. Jako autoři současní ve svých dílech ukazují na aplikaci rakouského přístupu na současné ekonomické problémy a dokazují vitálnost rakouské tradice. V Čechách a na Moravě jsou ale v zásadě neznámí. V českém jazyce se až donedávna žádné práce těchto autorů neobjevily. Od konce roku 1998 je však díky Liberálnímu institutu dostupná publikace Israela Kirznera *Jak fungují trhy*, která shrnuje přínos Kirznerovy teorie jak v oblasti

⁸ Viz studie Federal Reserve Bank of Cleveland (dostupné i na internetu).

⁹ Hayek, F.A.: *Denacionalizace peněz*, vydává Liberální institut v polovině roku 1999[1978]

¹⁰ DiLorenzo, Thomas: “The Subjectivist Roots of James Buchanan’s Economics”, *The Review of Austrian Economics*, 1/1990

¹¹ Blaug, Mark: *Appraising Economic Theories*, Edward Elgar, 1991

¹² Hazlitt, Henry: *Ekonomie v jedné lekci*, Liberální institut, vyjde v březnu 1999

teoretické ekonomie, tak i v oblasti praktické hospodářské politiky. Z prací Murraye Rothbarda je prozatím v češtině dostupná pouze stať *Statistika - Achillova pata státní byrokracie*, která byla publikována v časopise LAISSEZ FAIRE (listopad 1998; je též přístupná na internetu na www.ecn.cz/liberal/lfhome.htm).

Israel M. Kirzner (1930-)

Žádný jiný žijící ekonom není více ztotožňován s rakouskou školou než profesor ekonomie na New York University *Israel M. Kirzner* (narozen v roce 1930 v Anglii). Kirzner získal titul Ph.D. u Ludwiga von Misesa a byl jedním z účastníků Misesových legendárních seminářů na New York University, ve kterých Mises navázal na své proslavené semináře z Vídně před 2. světovou válkou.

První Kirznerovou prací byla kniha rozvíjející téma jeho disertační práce zabývající se metodologií *The Economic Point of View* (1960). V této práci sleduje Kirzner vývoj předmětu zkoumání ekonomie, tak jak jej viděli ekonomové různých období. Nejdůležitějším příspěvkem tohoto zkoumání je rozlišení mezi do současné doby převládající definicí ekonomie jako vědy, jež se zabývá alokací vzácných zdrojů, které mají alternativní použití (Robbins 1932), a Misesovým pohledem na ekonomii jako na součást obecnější vědy o lidském konání (human action) - *praxeologie*. Proti Robbinsově mechanicky jednajícimu "ekonomizujícímu člověku" (economizing man) tedy stojí Misesův *rakouský* "konající člověk" (acting man). "Účel není pouze něčím, co by se mělo toliko 'brát do úvahy'. Poskytuje nám pevný základ konceptu lidského konání." (Kirzner, 1976 [1960]). Kirzner ukazuje, jak z tohoto základu rakouská škola odvíjí svůj metodologický pohled, a buduje ekonomii jako vědeckou disciplínu, jejíž zákony jsou deduktivně odvozované z apriorních tvrzení, která vyplývají ze samotné podstaty konání člověka. Tyto zákony jsou poté apriorně platné a nemají podobu testovatelných hypotetických tvrzení.

Hlavním teoretickým přínosem Israela Kirznera je jeho pohled na fungování trhů, zájem o trhy skutečné a nikoli pouze "trhy" umělé, které představuje teorie hlavního proudu, uzavřená do svého světa dokonale konkurenční rovnováhy. Předpoklad dokonalých informací a tedy již vlastně dosaženého "vyčištění" trhů, neumožňuje vysvětlit nic z toho, jak a proč ke koordinaci trhů (jejich vyčištění) vlastně došlo. Máme-li tedy pochopit skutečné *fungování* ekonomiky, tj. způsob, jakým dochází ke koordinaci miliónů individuálních rozhodování o nákupu a prodeji, nemůžeme si použitými předpoklady zahradit cestu k poznání.

"Koordinace trhů nemůže být do ekonomie vpašována pomocí předpokladů, ale nemůže být ani arbitrárně vyloučena jednoduchým odvoláním se na nejistotu budoucnosti." (Kirzner 1992, str. 5)

Neoklasická teorie trhů ekonomie hlavního proudu zcela přehlíží funkci podnikatele. Její předpoklady totiž způsobují, že pro rozhodování podnikatele nevzniká žádný prostor. "Podnikatel" má pouze podobu stroje, který maximalizuje svůj užitek za daných omezení, a jeho "rozhodování" spočívá proto pouze ve výpočtu jeho optimální "volby".

"Existence podnikatele je nekompatibilní se stavem rovnováhy, je ale kompatibilní a samozřejmě i zcela zásadní pro vysvětlení procesu dosahování rovnováhy." (ibid. str. 7)

Kirznerův pohled na trhy vychází ze dvou zásadních poznatků Misesa a Hayeka. Misesův postřeh, že "jakákoli činnost je vždy spekulací... V každé skutečné a živoucí ekonomice je každý její účastník vždy podnikatelem a spekulantem."¹³ a Hayekův důraz na rozptýlené informace, "které nejsou dostupné nikomu v jejich úplnosti"¹⁴, jsou dle Kirznera dvěma stranami téže mince. Syntéza těchto dvou názorů umožňuje vybudovat ucelenou **teorii podnikatelského objevování**, která na rozdíl od teorie dokonalé rovnováhy neoklasického světa, dokáže vysvětlit fungování trhů a přiznává podnikateli úlohu zásadního významu při koordinaci trhů. Tato teorie umožňuje zároveň zcela odlišný pohled na hospodářskou politiku a úlohu vlády v ekonomice.

Ze samotné povahy světa vyplývá, že budoucnost je nejistá. Každý člověk (podnikatel, spekulant) využívá všech svých dostupných znalostí a intuice k tomu, aby se pokusil touto mlhou nejistoty prohlédnout a odhadnout podobu trhu v budoucnosti. A právě tyto konkurující si vize podnikatelů, jednotliví výrobci, kteří se snaží co nejlépe uspokojit přání spotřebitelů, představují hybnou sílu každé ekonomiky. Kdo nejlépe odhadne budoucí situaci, bude po zásluze trhem odměněn. Důležitým rysem Kirznerovy teorie (na rozdíl od neoklasické teorie) je možnost existence omylu nebo překvapení, možnost "nevysvětlitelného" čistého zisku (pure profit), který inkasuje podnikatel, třeba i bez vynaložení nákladů. Může k tomu dojít proto, že tento *ostrážitý podnikatel* (alert entrepreneur) uviděl ziskovou příležitost, která každému ležela před očima, ale on jediný byl tím, kdo jí byl schopen rozpoznat. Tuto příležitost může představovat i nákup nějaké věci na jednom místě a její prodej "za více" na místě druhém nebo transformace některých zdrojů do nového výrobku a jeho prodej na stávajících trzích nebo trzích budoucnosti. Vyhledávání ziskových příležitostí představuje silný motivační faktor pro učení se a pro zkoušení nových inovativních přístupů k chování na trhu, které v konečném důsledku vedou k většímu uspokojení zákazníků. Zároveň existuje

¹³ Ludwig von Mises, *Human Action*, New Haven, Yale University Press, 1949. Předchůdcem této knihy byla německy psaná *Nationalökonomie* napsaná v roce 1940. Revidované vydání *Human Action* bylo publikováno vydavatelstvím Laissez Faire Books, New York, 1996, str. 253

¹⁴ Hayek, F.A.: "The Use of Knowledge in Society," *Individualism and Economic Freedom*, University of Chicago Press, 1980 [1948], str. 78. Český překlad "Využívání informací ve společnosti" je obsažen v publikaci Tomáš Ježek (ed.): *Liberální ekonomie*, Prostor, 1993

účinný korekční mechanismus v situacích, kdy podnikatel učinil chybu a jeho předpovědi se ukázaly jako nesprávné.

V oblasti hospodářské politiky přináší teorie podnikatelského objevování silné argumenty proti regulaci cen, které se svou podstatou blíží slavným Misesovým a Hayekovým argumentům v diskusi z 30. let o nemožnosti racionální ekonomické kalkulace za socialismu. Bude-li narušen proces objevování, Kirzner se ptá: "Jak mohou vládní úředníci vědět, jaké ceny mají stanovit? ... Jak se úředníci dovědí, jestli jejich dřívější rozhodnutí byla mylná a jakým směrem by měly být provedeny změny? ... Jak úředníci objeví možnosti zlepšení alokace zdrojů? ... Odhady regulátorů totiž ... nemají podobu odhadů motivovaných ziskem." (Kirzner 1985, str. 140).

Kirzner ukazuje, jakým destruktivním způsobem přispívá vláda svou regulací cen či tzv. antimonopolní politikou k narušování tržních vztahů a pro tržní ekonomiku životně důležitého procesu objevování. "Vládní regulace je sama problémem spíše než řešením, které se zdálo být tak zřejmé." (Kirzner 1985, str. 122) Protimonopolní zákonodárství je názorným příkladem rozdílu v hospodářsko-politických doporučeních, ke kterým vede aplikace teorie podnikatelského objevování a svými předpoklady omezená neoklasické teorie všeobecné rovnováhy. Ta totiž dává vládě do rukou pravomoc vystupovat proti velkým firmám (bránit fúzi firem, a udržovat tak velký počet prodávajících na trhu). Pro teorii podnikatelského objevování nepředstavuje ani situace několika málo nebo dokonce jediné firmy na trhu ohrožení konkurence, není-li vytvořena uměle - pomocí udělení privilegia vládou. Co je totiž rozhodující, je byt' i potenciální *možnost vstupu do odvětví* a ne okamžitý počet firem na trhu. Možnost vstupu do odvětví znamená nepřetržitý proces hledání ziskových příležitostí a pravděpodobnost jejich *objevení*. Vytvoří-li vláda monopol nebo zakáže-li např. sloučení firem, zcela záměrně ničí možnost objevování ziskových příležitostí či v druhém případě ničí již objevenou příležitost zisku, a tedy možnost lépe sloužit přání spotřebitelů.

Murray N. Rothbard (1926-1995)

Práce Murraye Rothbarda nezasahovala pouze do oblasti ekonomie, ale také do historie, filosofie, politické filosofie a etiky. Během 45 let vědeckého bádání a studia sepsal Rothbard 25 knih a tisíce článků, založil první časopis zabývající se výhradně rakouskou školou *Review of Austrian Economics* a působil jako profesor ekonomie (na konci svého života na University of Nevada). Rothbard byl jedním z účastníků Misesových seminářů na New York University. Metodologický individualismus v nejlepší rakouské tradici, apriorně deduktivní charakter ekonomie jako součásti praxeologie, subjektivní mezní užitek a náklady obětované příležitosti - to jsou základy, na kterých Rothbard vystavěl své monumentální dílo.

Prvním Rothbardovým *magnum opus* je jeho tisícistránková kniha o dvou dílech *Man, Economy, and State*, která - podobně jako Misesova *Human Action* - vybudovává rakouskou deduktivní metodou komplexní pojednání o ekonomii, a to od mezního užítku až po teorii hospodářského cyklu. Po rozpracování teorie monopolů - kde Rothbard ukazuje, že jediné relevantní monopolní struktury mohou vzniknout zásahem státu, který je dál také udržuje - a teorie soukromého poskytování bezpečnosti - kde Rothbard rozpracovává systém poprvé navržený již Gustavem de Molinariem¹⁵ - předkládá Rothbard komplexní teorii fungování *ryzího* tržního systému, založeného na dobrovolné směně jedinců, která není rušena destruktivními zásahy vlády - systému, který *vždy a jako jediný* optimalizuje společenský užitek. V následující knize *Power and Market*, která tvoří jakýsi třetí díl komplexního pojednání o ekonomii, se Rothbard zabývá snad každým myslitelným způsobem vládních intervencí do fungování trhů a znovu a znovu ukazuje destruktivní dopady těchto opatření.

Ať již se jedná o binární vládní intervence (přímý zásah do směny formou daní nebo vládního výdaje, ať se jedná o daň přímou či nepřímou, progresivní nebo rovnou) nebo triangulární intervence (tj. situaci, kdy vláda zasahuje do dobrovolné směny mezi dvěma jejími účastníky formou regulace ceny nebo množství), nic to nemění na skutečnosti, že vládní zásah způsobuje zisk jednoho na úkor druhého. *Nemůže* proto nikdy existovat neutrální daň nebo jiný podobný, tzv. "tržně konformní vládní zásah".

"Svobodný trh vždy přináší užitek každému jeho účastníku a maximalizuje ex ante společenský užitek. Dochází i k ex post maximalizaci, protože svobodný trh má efektivní mechanismus, jak rychle přeměnit očekávání ve skutečnost. S vládní intervencí jedna skupina získává na úkor druhé, a proto nemůže docházet k maximalizaci společenského užítku nebo jeho nárůstu." (Rothbard 1962, str. 777)

Velká část Rothbardova díla je věnována penězům a bankovníctví. Ve svých knihách *The Mystery of Banking*, *What Has Government Done to Our Money*, *The Case for A 100 Percent Gold Dollar*, *The Case Against the FED* opětovně přichází s myšlenkou návratu ke komoditnímu krytí (zlatu), ukazuje, že peníze se musí vyvinout na trhu z nějaké komodity, která splňuje všechny podmínky, aby se mohla penězi stát. Rothbard přesvědčivě ukazuje, že peníze vznikly na trhu *bez* účasti vlády, stejně jako se na trhu vyvinuly banky. A také že je to stát, který svými podvodnými aktivitami zneužil peněz k neprospěchu svých občanů a změnil stabilní bankovní systém založený na emisi soukromých peněz v monopolizované a zpolitizované odvětví podvodného podnikání (bankovníctví částečných rezerv s centrální bankou v čele).

¹⁵ Molinari, Gustave: *The Production of Security*, The Center for Libertarian Studies, Occasional Paper, květen, 1977 [1849]

“Banky vytvářejí peníze z ničeho (*out of thin air*) a nemusí je, tak jako všichni ostatní, získat prodejem svých služeb. Krátce řečeno banky jsou již - a to platí v každém okamžiku - zbankrotované, ale to není ‘objeveno’ do té doby, než jejich zákazníci pojmou podezření a střemhlav započnou ‘run na banku’. ...Takovéto bankovníctví by na skutečně svobodném trhu nemělo právo existovat stejně jako jiné formy implicitní krádeže.” (Rothbard 1990, str. 49-50)

Znalost teorie a historie peněz a bankovníctví umožnila Rothbardovi rozvinout a aplikovat rakouskou teorii hospodářského cyklu, kterou vyvinuli Mises s Hayekem (Hayek za ni obdržel Nobelovu cenu). V knize *America's Great Depression* analyzuje Rothbard velkou depresi 30. let a ukazuje, že byla způsobena, jak předvídá rakouská teorie, nadměrným tištěním peněz resp. nadměrnou úvěrovou expanzí, vyvolanou v roce 1913 založeným FEDem, a prodloužena vládními zásahy hospodářských politik presidenta Hoovera a tolik oslavovaného presidenta F.D. Roosevelta.

Rothbardův důraz na subjektivnost užitku, dobrovolnou směnu a trh jej přiváděl k ostré kritice makroekonomických agregátů jako jsou HDP, velikost vládních investic nebo výše deficitu obchodní bilance. “Neexistuje nic takového jako investice vládního sektoru,” byl jeho závěr. Investice může provádět pouze *reálný* sektor (soukromý sektor), tj. někdo, kdo je provádí za nějakým účelem, jenž je veden skutečným dlouhodobým uvažováním v kontextu fungování trhu. Proto pro přesnější práci s historickými daty vypracoval veličinu nazvanou PPR (Private Product Remaining - zbylý soukromý produkt), která při měření celkové produkce nezahrnovala vládní komponentu. (Rothbard 1963, str. 296-304) Počítat deficit obchodu nějaké země má stejný význam jako počítat deficit obchodu mezi dvěma regiony, dvěma městy nebo dvěma jednotlivci. Není jediný důvod se domnívat, proč by rozdíl vývozu a dovozu měl být nulový nebo kladný. Směna přes hranice je stejně tak dobrovolnou, a proto oboustranně výhodnou směnou jako každá jiná směna, bez ohledu na velikost rozdílu nějakých dvou makroekonomických agregátů.

Posledním dílem Murraye Rothbarda je dvoudílná analýza vývoje ekonomického myšlení *Economic Thought Before Adam Smith* a *Classical Economics* (1995). V tomto monumentálním díle, které je snad srovnatelné pouze s Schumpeterovým dílem *History of Economic Analysis* (1954), Rothbard ukazuje, jak byly již jednou zodpovězené fundamentální otázky ekonomie zapomenuty kvůli dnes oslavovaným velikánům ekonomického učení, kteří tak vraceli ekonomii na dlouhá období zpět, než přišli jiní, kteří zapomenuté myšlenky konečně natrvalo do ekonomické vědy navrátili. Tak došlo k tomu, že “otec” ekonomie Adam Smith silou své osobnosti, ale nejen jí, dal zapomenout např. myšlenkám španělských scholastiků (škola Salamanky) z 16. a 17. století s jejich subjektivní teorií hodnoty a francouzským a italským ekonomům, kteří chápali mnohem více než Smith fungování principů svobodné tržní společnosti.

Na závěr je třeba se zmínit o dodatečném aspektu Rothbardovy práce na ekonomických metodologických východiscích. V tradici svého učitele Míseše Rothbard prováděl ekonomickou analýzu na tzv. hodnotově neutrálním (*value free*, *wertfrei*) základě. Ukazoval ale, že mnozí ostatní ekonomové se této zásadě zpronevěřují, například když hovoří o hospodářském růstu.

“Ekonomové vpašovali ...do své vědy etický soud, který není analyzován, jako kdyby byl zcela zřejmý. Proč by měl být růst nejvyšší hodnotou, o kterou bychom měli usilovat? ...Na svobodném trhu dostane každý tolik ‘růstu’, kolik si zvolí”. (Rothbard 1960, str. 832)

Jelikož záběr jeho vědecké práce zasahoval i do oblasti etiky, vybudoval ve své *The Ethics of Liberty* (1981) morální základy svobodné společnosti založené na aristotelovsko-lockovském pojetí soukromého vlastnictví, které je odvozeno od práva člověka na jeho vlastní život a produkty jeho vlastní práce. Tento morální základ svobodné společnosti společně s komplexní analýzou lidského jednání a analýzou fungování trhů vytváří ucelený konzistentní rámec pro radikální obhajobu principu *laissez-faire*, tj. obhajobu fungování svobodné společnosti nenarušované činností vlády.

Centra rakouské školy

Jak jsme právě ukázali, Mises s Hayekem měli své žáky a pokračovatele. Nejednalo se ale o velké zástupy mladých rakouských ekonomů. Je totiž všeobecně známo, že jak Hayek tak Mises měli kvůli svým liberálním názorům velké problémy při hledání míst na amerických univerzitách, zatímco marxistickým a keynesiánským ekonomům tam byly dveře vždy otevřené, a oba museli být podporováni soukromými institucemi, aby mohli pokračovat ve své vědecké a pedagogické práci. V současnosti již ovšem existují instituce a časopisy s výhradně rakouskou tematikou. Je to především:

- **The Mises Institute** (<http://mises.org>), který se věnuje rozvoji myšlenek rakouské školy a odkazu Ludwiga von Míseše. Po vzniku v roce 1981 až do své smrti byl jeho předním představitelem Murray Rothbard, který také založil první výhradně rakouský vědecký časopis *The Review of Austrian Economics* (všechna jeho vydání jsou dostupná na internetovské adrese mises.org) a spoluzakládal speciální rakouský letní program nazvaný *Mises University*. Mezi lidi z okruhu Mises Institute patří mimo jiné Hans-Hermann Hoppe, Walter Block, Joseph Salerno, Roger Garrison, ale i historik z Buffalo State College a účastník Misesových newyorských seminářů Ralf Raico nebo jeho kolega, obhájce apriorní ekonomie, filosof ze State University of New York v Buffalo Barry Smith.

- **The Foundation for Economic Education** (<http://www.fee.org>), která od války programově propaguje myšlenky svobodných trhů a rakouské školy. Zakladatelem této organizace byl Leonard Read, jehož esej "Já tužka a můj rodokmen"¹⁶, výrazně přispěla k popularizaci Hayekovy myšlenky rozptýlených informací. Jejím dlouholetým presidentem byl také další z Misesových žáků z New Yorku Hans Sennholz. Blízkost New York University umožňuje, aby Israel Kirzner byl jednou z hlavních postav v blízkosti FEE.
- University of New York má díky Israelu Kirznerovi a Peteru Boettkovi rakouské programy, podobně jako George Mason University, kde působí Don Lavoie, a Auburn University, kde působí Roger Garrison. Výčet samozřejmě není úplný.
- I v Evropě lze nalézt rakouské ekonomy, i když jich není mnoho. Asi nejznámějšími jsou bývalý president Mont Pélérin Society a profesor na Pařížské univerzitě Pascal Salin (jeho učebnice Makroekonomie je přeložena do slovenštiny) a Jesús Huerta de Soto z Madridu.

Co je rakouská škola?

Po důkladnějším představení dvou nejvýznamnějších rakouských ekonomů současnosti a uvedení center rakouské školy je třeba na závěr tohoto příspěvku obecně shrnout základní témata této školy. Není zde prostor pro detailní pojednání o její historii, jejích nejdůležitějších přínosech, metodologických východiscích a všech jejích nuancích. Předložíme zde pouze krátký výčet nejzákladnějších atributů, které jsou této škole vlastní. Je potřeba poznamenat, že část z nich se během času stala standardní součástí mainstreamové mikroekonomie, nicméně nelze jinak než je uvést společně s těmi, které jsou více méně výlučně rakouské.

Základní prvky rakouské školy lze tedy shrnout takto (podle Kirzner 1992):

- metodologický individualismus - ekonomické jevy lze vysvětlit pouze z pochopení chování jednotlivců
- metodologický subjektivismus - konání jednotlivců vychází ze subjektivních znalostí, vnímání, očekávání atd.
- marginalismus - rozhodování ovlivňují relevantní *změny* okolností
- vliv (klesajícího mezního) užítka na poptávku a trh
- náklady obětované příležitosti
- úloha času při spotřebě a výrobě (časové preference)
- trh jako proces objevování a učení se

---

¹⁶ Tento esej vychází v českém překladu Miroslava Zajíčka ve Vybraných kapitolách z dějin ekonomických teorií, které vydává PF UK, 1999

- rozhodování v podmínkách nejistoty (identifikace možných alternativ je součástí rozhodování),

nebo, jak uvádí Peter Boettke (1998):

- metodologický individualismus a subjektivismus
- analytický pohled na původce změn (např. podnikatele) a tržní přizpůsobovací procesy
- zkoumání institucionálních podmínek požadovaných pro spontánní řád

Rakouská škola a hospodářská politika

Doporučení pro vlády a jejich hospodářské politiky vycházející z výše uvedených “rakouských” přístupů bude pro mnohé vypadat poněkud negativisticky. Musíme si ovšem uvědomit, že toto vymezení je svou formou velmi blízké vymezení tzv. negativních práv (a samozřejmě na nich staví). Vládní politika musí být totiž vybudovaná tak, aby mohla být univerzálně platná a nikoli vnitřně rozporuplná. Proto je **nejdůležitějším úkolem ekonomů, jak se vyslovil Ludwig von Mises, vysvětlit vládním úředníkům, co nemohou dělat.** Positivní doporučení může přetrvat pouze tam, kde je zaručena univerzalita daného doporučení, tedy v oblasti respektu práva na život a majetek. Z tradice rakouské školy lze proto vyvodit tato doporučení pro činnost vlády:

- **maximální respekt k právu na majetek a na svobodné nakládání s ním**

S tímto právem je neslučitelné zákonodárství, které předepisuje, zda podnikatel smí zaměstnat zahraničního dělníka, kolik mu musí zaplatit, nebo určuje, koho musí obsloužit ve své restauraci nebo koho musí vpustit do svého bazénu, popřípadě co si může vypěstovat na své zahradě, a určuje mu, komu plody své práce může prodat.

- **odstátnění a odpolitizování emise peněz**

Autoři rakouské školy jsou pravděpodobně nejzapříisáhlejšími odpůrci centrálního bankovníctví a z toho plynoucí inflační emise papírových peněz, neboť na rozdíl od monetaristů vidí rozsáhlé přerozdělovací procesy a špatnou alokaci zdrojů, které inflace vyvolává, a přisuzují takto vyvolané úvěrové expanzi odpovědnost za vytváření hospodářského cyklu. Řešení nacházejí v přechodu k systému *free banking*, a to buď systému se 100% komoditním krytím (Mises¹⁷, Rothbard,¹⁸ Hoppe,¹⁹ Hazlitt²⁰) nebo systému pouze částečného krytí (Hayek,²¹ Selgin,²² White,²³ Dowd²⁴).

¹⁷ Mises, Ludwig von: *The Theory of Money and Credit*, Liberty Fund, 1981

¹⁸ Rothbard, M.N.: *What Has Government Done to Our Money*, Ludwig von Mises Institute, Auburn University, 1990, poprvé otištěno v roce 1963

- **zrušení státního zasahování do cen, resp. trhů (včetně zrušení minimální mzdy)**

Ať má tento státní zásah jakoukoli podobu, vytváří přebytky či nedostatky a nutně vyvolává potřebu další regulace (viz Misesovu esej *Laissez faire nebo diktatura* v časopise LAISSEZ FAIRE, leden 1999.)

- **odstranění úřadů na tzv. ochranu hospodářské soutěže**

Dynamické studium trhu, tj. trhu jako procesu, vede neodvratně k závěru, že tzv. přirozené monopoly nepředstavují pro trh žádné nebezpečí, jak se snaží státní úředníci dokázat, a ani existence tzv. dominantního postavení na trhu nepředstavuje pro trh nebezpečí, natož aby vyžadovala zásah státu. Naopak, jedinou institucí, která je schopna odolat dynamickým silám trhu a která představuje pro trh relevantní nebezpečí, je státem vytvořený a garantovaný monopol. Teoreticky je tzv. antimonopolní zákonodárství neospravedlnitelné. Podíváme-li se navíc na jeho historický vývoj, zjistíme, že se vždy jednalo o pouhý boj neúspěšných konkurentů na trhu ekonomickém, kteří využili příležitosti a na svého konkurenta zaútočili za využití prostředků politických. Přesvědčivý důkaz tohoto vývoje poskytují ve svých knihách rakouští ekonomové v čele s Dominickem Armentanem.²⁵ Liberální institut připravuje překlady nejdůležitější literatury z tohoto oboru.

¹⁹ Hoppe, Hans Hermann: *Economics and Ethics of Private Property*, Kluwer, 1993.

Hoppe, Hans Hermann a Block, Walter: *Against Fiduciary Media*, *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, Vol. 1, No. 1, jaro 1998

²⁰ Hazlitt, Henry: "Free Choice of Currencies", *The Freeman*, srpen 1977,

dostupné na internetu na <http://www.fame.org/research/library/hh-005.htm>

Hazlitt, Henry: "Gold versus Fractional Reserves", *The Freeman*, květen 1979,

dostupné na internetu na <http://www.fame.org/research/library/hh-003.htm>

²¹ Hayek, F.A.: *Denationalization of Money*, Institute of Economic Affairs, Londýn, 2. rozš. vyd., 1978

²² Selgin, George: *The Theory of Free Banking*, Rowman and Littlefield, 1988

²³ White, Lawrence: *Free Banking in Britain: Theory, Experience and Debate*, Cambridge U. Press, 1984

White, Lawrence a Selgin, George: "In Defence of Fiduciary Media", *Review of Austrian Economics*, Vol. 9 No. 2, 1996

²⁴ Dowd, Kevin: *Laissez Faire Banking*, Routledge, 1993

²⁵ Viz např. následující:

Armentano, Dominick: *Antitrust and Monopoly*, The Independent Institute, 1982.

Armentano, Dominick: "Antitrust Reform: Predatory Practices and the Competitive Process", *The Review of Austrian Economics*, Vol. 3, No. 1

Armentano, Dominick T.: "Antitrust Policy: Reform or Repeal?", *Policy Analysis* No. 21, CATO Institut, 1982.

Block, Walter: "Total Repeal of Antitrust Legislation: A Critique of Bork, Brozen, and Posner", *The Review of Austrian Economics*, Vol. 8, No. 1

DiLorenzo, Thomas: "The Myth of Natural Monopoly", *The Review of Austrian Economics*, Vol. 9, No. 2

DiLorenzo, Thomas: "The Myth of Predatory Pricing", *Policy Analysis* No. 169, CATO Institute, 1992

Kirzner, Israel: *Jak fungují trhy*, Liberální institut, 1998

- **odstátnění státního systému důchodového zabezpečení**

Současný systém pay-as-you-go je nazýván velkou pyramidovou hrou, a to i předními keynesovskými ekonomy (např. Gregory Mankiwem), a není proto žádným extrémním požadavkem rakouských ekonomů skončit tento státní experiment.

- **radikální omezení státních přerozdělovacích programů, “podpor” výstavby bytů, “podpor” podnikání, “podpor” vývozu a podobných dotačních schémat, která pouze vytěsňují soukromé aktivity v těchto oblastech a vedou k politizaci sféry obchodu a podnikání**
- **podpora výrazné decentralizace společnosti a odmítnutí silných harmonizačních a unifikačních snah např. v podobě Evropské unie s jejími konstruktivistickými experimenty (jako je společná měna) a masovým přerozdělováním**

Závěr

Rakouská škola je dynamicky se vyvíjející myšlenkový směr. Má totiž před ostatními ekonomickými školami značnou výhodu. V porovnání se sofistikovaně vyhlížejícími matematickými modely vynikne její důraz na logiku lidského konání. Rakouská škola buduje své teorie deduktivně a část jejich autorů na apriorních základech. Neztrácí proto srozumitelnost a nestává se pouhým matematickým cvičením, kterému rozumí pouze úzká skupina “vyvolených”. Rakouská škola dává smysl a na rozdíl od všech ostatních škol dokáže - díky své metodologii - potvrdit platnost svých teorií.

Salin, Pascal: “Cartels as Efficient Productive Structures”, *The Review of Austrian Economics*, Vol. 9, No. 2.

“The Review of Austrian Economics” je dostupné na internetových stránkách Misesova institutu www.mises.org, Policy Analysis je dostupné na www.cato.org

Literatura:²⁶

- Armentano, Dominick: *Antitrust and Monopoly*, The Independent Institute, 1982
- Armentano, Dominick.: "Antitrust Reform: Predatory Practices and the Competitive Process", *The Review of Austrian Economics*, Vol. 3, No. 1
- Armentano, Dominick T.: "Antitrust Policy: Reform or Repeal?", *Policy Analysis* No. 21, CATO Institut, 1982
- Blaug, Mark: *Appraising Economic Theories*, Edward Elgar, 1991
- Block, Walter: "Total Repeal of Antitrust Legislation: A Critique of Bork, Brozen, and Posner", *The Review of Austrian Economics*, Vol. 8, No. 1
- Bastiat, Frédéric: *Co je vidět a co není vidět*, Liberální institut, 1999
- Boettke, Peter: "Is There an Intellectual Market Niche for Austrian Economics?" *Review of Austrian Economics*, 11/1998
- Böhm-Bawerk, Eugen von: *Základy teorie hospodářské hodnoty statků*, Academia, 1991
- DiLorenzo, Thomas: "The Subjectivist Roots of James Buchanan's Economics", *The Review of Austrian Economics*, 1/1990
- DiLorenzo, Thomas: "The Myth of Natural Monopoly", *The Review of Austrian Economics*, Vol. 9, No. 2
- DiLorenzo, Thomas: "The Myth of Predatory Pricing", *Policy Analysis* No.169, CATO Institute, 1992
- Dowd, Kevin: *Laissez Faire Banking*, Routledge, 1993
- Hazlitt, Henry: *Ekonomie v jedné lekci*, Liberální institut, vyjde v březnu 1999
- Hazlitt, Henry: "Free Choice of Currencies", *The Freeman*, srpen 1977, dostupné na internetu <http://www.fame.org/research/library/hh-005.htm>
- Hazlitt, Henry: "Gold versus Fractional Reserves", *The Freeman*, květen 1979, dostupné na internetu <http://www.fame.org/research/library/hh-003.htm>
- Hayek, F.A.: *Cesta k nevolnictví*, Občanský institut, 1991, [1944]
- Hayek, F.A.: *Kontrarevoluce vědy*, Liberální institut, 1995, [1952]
- Hayek, F.A.: *Právo, zákonodárství a svoboda*, Academia, 1991, [1973-6]
- Hayek, F.A.: *Osudná domýšlivost*, SLON, 1995, [1986]
- Hayek, F.A.: *Denacionalizace peněz*, vydává Liberální institut v polovině roku 1999[1978]
- Hayek, F.A.: "The Use of Knowledge in Society," *Individualism and Economic Freedom*, University of Chicago Press, 1980 [1948], český překlad "Využívání informací ve společnosti" je obsažen v publikaci Tomáš Ježek (ed.): *Liberální ekonomie*, Prostor, 1993
- Hoppe, Hans Hermann: *Economics and Ethics of Private Property*, Kluwer, 1993
- Hoppe, Hans Hermann a Block, Walter: Against Fiduciary Media, *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, Vol. 1, No. 1, jaro 1998
- Kirzner, I. M.: *The Economic Point of View, An Essay in the History of Economic Thought*, Sheed and Ward, INC., Cansas City, 1976, poprvé vydáno v roce 1960
- Kirzner, I. M.: *Discovery and the Capitalist Process*, The University of Chicago Press, Chicago a Londýn, 1985

²⁶ "The Review of Austrian Economics" je dostupné na internetových stránkách Misesova institutu www.mises.org, "Policy Analysis" je dostupné na www.cato.org

- Kirzner, I. M.: *The Meaning of Market Process, Essays in the development of modern Austrian economics*, Routledge, Londýn a New York, 1992
- Kirzner, I. M.: *Jak fungují trhy*, Liberální institut, Praha 1998
- Read, Leonard: "Já tužka a můj rodokmen" ve *Vybrané kapitoly z dějin ekonomických teorií*, PF UK, 1999
- Robbins, Lionel: *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*, Macmillan Londýn, 1935
- Rothbard, M.N.: *Man, Economy, and State*, Ludwig von Mises Institute, Auburn University, 1993, poprvé otištěno v roce 1962
- Rothbard, M.N.: *Power and Market*, Sheed Andrews and McMeel, Inc, Kansas City, 1977, poprvé otištěno v roce 1970
- Rothbard, M.N.: *What Has Government Done to Our Money*, Ludwig von Mises Institute, Auburn University, 1990, poprvé otištěno v roce 1963
- Rothbard, M.N.: *America's Great Depression*, Sheed and Ward, Inc. Kansas City, 1975, poprvé otištěno v roce 1963
- Rothbard, M.N.: *Economic Thought before Adam Smith*, Edward Elgar, 1995
- Rothbard, M.N.: *Classical Economics*, Edward Elgar, 1995
- Rothbard, M.N.: *The Ethics of Liberty*, New York University Press, New York a Londýn, 1981, 1998
- Mises, Ludwig von: *Human Action*, New Haven, Yale University Press, 1949. Revidované vydání *Human Action* bylo publikováno vydavatelstvím Laissez Faire Books, New York, 1996
- Mises, Ludwig von: *Liberalismus*, Liberální institut, 1998, [1927]
- Mises, Ludwig von: *Antikapitalistická mentalita*, Občanský institut, 1994, [1952]
- Mises, Ludwig von: *The Theory of Money and Credit*, Liberty Fund, 1981
- Molinari, Gustave: *The Production of Security*, The Center for Libertarian Studies, Occasional Paper, květen, 1977 [1849]
- Salin, Pascal: "Cartels as Efficient Productive Structures", *The Review of Austrian Economics*, Vol. 9, No. 2
- Selgin, George: *The Theory of Free Banking*, Rowman and Littlefield, 1988
- White, Lawrence: *Free Banking in Britain: Theory, Experience and Debate*, Cambridge University Press, 1984
- White, Lawrence a Selgin, George: "In Defence of Fiduciary Media", *Review of Austrian Economics*, Vol. 9 No. 2, 1996

SOUDOBÁ EKONOMICKÁ TEORIE POKRAČOVATELŮ RAKOUSKÉ ŠKOLY - POHLED ZVENČÍ

Milan SOJKA, Fakulta sociálních věd UK

Pro mnohé ekonomy, a to i v západní Evropě a USA, se může jevit snaha o obnovu tradic rakouské subjektivně-psychologické školy po II. světové válce, jako alternativy k ekonomické teorii hlavního proudu, velmi překvapivou. Mnoho ekonomů "hlavního proudu" by něco podobného mělo tendenci striktně odmítnout a snažilo by se asi tvrdit, že nejde o nic jiného než o ultraliberální ideologii, která nemá dostatečnou teoretickou fundaci. Ve svém vystoupení se pokouším ukázat, že přes značnou heterogenost neorakouské školy, aniž bych jako postkeynesiánsky orientovaný ekonom přijímal její až extrémně liberální vyústění, zde skutečně existují zajímavé teoretické koncepce, které by měly podněcovat ke studiu teorii této školy. Jedná se zejména o pojetí tržního procesu v kontextu historického času, institucí a nejistoty, problematiku informací a znalostí či kritiku extrémního konstruktivismu v kontextu spontánního vývoje institucí.

Vznik rakouské subjektivně ekonomické školy se obvykle spojuje s rokem 1871, kdy byla publikována kniha Carla Mengera *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre*. Posléze se stoupenci jeho myšlenek stali Eugen von Böhm-Bawerk a Friedrich von Wieser, ani jeden z nich však nebyl Mengerovým žákem v pravém slova smyslu. V průběhu 80. a 90. let 19. století se myšlenkám Mengera a jeho pokračovatelů konečně dostalo pozornosti od mezinárodního společenství ekonomů. V následném vývoji se rakouská subjektivně psychologická škola stala jednou ze škol, která pomohla probojovat v ekonomické vědě "marginalistickou revoluci." Na přelomu 20. a 30. let 20. století převážila představa, že rakouská škola přispěla svou teorií mezního užítku vývoji ekonomie hlavního proudu, ale současně se vyznačovala i některými zvláštnostmi, které z ní činí spíše předchůdce neoklasické ekonomie hlavního proudu než její přímou součást. Jedná se zejména o důraz na subjektivní psychologii, odmítání matematické formalizace, ale i ohled na vývoj institucí. Rakouská škola rovněž nikdy nepracovala s koncepcí dokonalé konkurence jako s východiskem ekonomické analýzy tržní ekonomiky. Výsledkem je přístup, který z pohledu ekonomie hlavního proudu nakonec převážil. Rakouská škola přispěla svou teorií mezního užítku či teorií alternativních nákladů k rozvoji ekonomie, ale v průběhu 20. století s tímto proudem již více méně splynula a odlišnosti, kterými se vyznačovala, jsou spíše dokladem její "nedostatečné rozvinutosti." Obdobný pohled ve 20. a 30. letech více méně akceptovali i přední pokračovatelé rakouské školy.

Významnou úlohu v tomto směru sehrál zejména britský ekonom Lionel Robbins. Prostřednictvím jeho díla byla velká část klíčových myšlenek ekonomů rakouské školy vstřebána do hlavního proudu angloamerické ekonomické literatury 20. století. V roce 1931 pozval Robbins Fridricha von Hayeka, aby přednášel na London School of Economics and Political Science. Hayekovým hlavním přínosem z té doby byla zejména jeho teorie hospodářského cyklu.

S výhodou zpětného pohledu právě počátek 30. let představoval ve vývoji rakouské školy rozhodující krok. Během několika málo let představa o zvláštní rakouské škole v podstatě vymizela. Většina pokračovatelů tradic rakouské školy odešla před německým nacismem do emigrace a Vídeň přestala být centrem rakouské školy. Navíc i mnozí příslušníci této školy byli přesvědčeni, že její významné myšlenky již byly ekonomii hlavního proudu absorbovány. Vznikající převaha neoklasické ekonomické teorie a ústup historické školy vedl k představě, že zde již není zvláštní potřeba kultivovat specifickou rakouskou variantu ekonomické teorie.

Po roce 1930 začal být pojem "rakouská ekonomie" spojován v ekonomické teorii i mimo ni s několika velmi odlišnými představami. Pro mnoho ekonomů se stal pojem "rakouská ekonomie" striktně historickým pojmem. Z tohoto pohledu nepřesahuje existence rakouské školy počátek 30. let: rakouská ekonomie byla zčásti absorbována do mikroekonomie hlavního proudu a zčásti byla nahrazena nově vznikající keynesiánskou makroekonomií. Je zajímavé, že právě tento postoj převážil i mezi rakouskými ekonomy.

Pro některé ekonomy začalo být přídavné jméno "rakouský" používáno k označení obnovy zájmu o böhm-bawerkovskou teorii kapitálu a úroků. Ta je založena na zájmu o časovou dimenzi výroby a produktivitu oklikových metod výroby. Pro většinu ekonomů (ale i neekonomů) začal být pojem "rakouská ekonomie" spojován stále více s extrémně liberální ideologií v politických diskusích. V té době se označení "rakouský ekonom" stalo synonymem extrémního stoupence svobody trhu.

Pro mnohé ekonomy se začal pojem "rakouská ekonomie" postupně po roce 1970 vztahovat k obnově zájmu o myšlenky Carla Mengera a původní rakouské školy a zejména o to, jak byly tyto myšlenky rozvíjeny prostřednictvím děl Ludwiga von Misesa a Fridricha von Hayeka. K tomuto oživení došlo zvláště v USA, kde vznikla rozsáhlá literatura, která rozvíjí teoretický přínos rakouské školy. Jedná se o práce Murraye N. Rothbarda, Israela Kirznera, Geralda P. O'Driscolla, Mario J. Rizza či o Rogera W. Garrisona. Tito autoři ve svých dílech ukázali, že hlavní rozdíl mezi ekonomickou teorií rakouské školy a ekonomii hlavního proudu spočívá ve zdůrazňování rozdílů mezi rakouským chápáním trhu jako procesu a pojetím trhu v neoklasické teorii, jež dominuje větší části současné ekonomické teorie. Jako důsledek tohoto důrazu začal být často význam pojmu "rakouská ekonomie" chápán jako odmítnutí matematických a ekonometrických

metod, jež ekonomie hlavního proudu přijala ve významné míře jako výsledek své orientace na teorii rovnováhy. S pojmem "rakouská ekonomie" začal být dále spojován důraz na principiální nejistotu charakteristickou pro ekonomické rozhodování. To vede v podstatě k odmítnutí větší části dosavadní mikroekonomie. V tomto směru hraje pro rakouskou ale i postkeynesiánskou ekonomii významnou roli dílo britského ekonoma G.L.S. Shackla, které v tomto ohledu představuje možná nejkonsistentnější rozvinutí subjektivismu v tvorbě očekávání v podmínkách nejistoty.

Po II. světové válce a zejména od počátku 70. let se ve stále větší míře ukazuje, že ekonomie soudobé rakouské školy přes značnou heterogenost svých teoretických koncepcí přináší ve srovnání s ekonomikou hlavního proudu některé přínosné teoretické koncepce, které z ní činí alternativu, kterou nelze snadno pominout. Její přednosti spočívají v tom, že své teoretické úvahy soudobí stoupenci rakouské ekonomie rozvíjejí v historickém čase, tržní proces chápou ve vývoji, důraz kladou na principiální nejistotu a nedostatek informací. V porovnání s ekonomikou hlavního proudu je podstatné rozlišení mezi informacemi a znalostmi. Toto rozlišení se stalo základem Hayekovy kritiky centrálního plánování, má však závažné důsledky i pro pochopení rozdílu mezi rakouskou ekonomikou a ekonomikou hlavního proudu. Velmi zásadní je i Hayekova kritika konstruktivismu spojená s uznáním vzniku nechtěných důsledků lidské činnosti. Původně byly tyto výhrady zaměřeny zejména na kritiku centrálního plánování a státního intervencionismu, jejich dopady jsou však opět mnohem obecnější. V díle Fridricha von Hayeka i jeho pokračovatelů hrají významnou úlohu rovněž instituce, které se spontánně vyvíjejí v kvazidarwinovském evolučním procesu.

* * *

Jednou z rozhodujících předností rakouské školy je postižení skutečnosti, že žijeme v proměnlivém světě, v němž se mění institucionální prostředí, technologie i ideologie. V tomto světě existuje principiální nejistota a nedostatek informací. Z hlediska dnešních rozhodnutí dokonce významný řád informací neexistuje, protože se těmito informacím můžeme dopracovat v procesu učení se až s jistým odstupem. To souvisí s tím, že lze cílů lidského jednání dosáhnout pouze v omezené míře vzhledem k interakcím mezi jednotlivými ekonomickými subjekty a s ohledem na to, že naše jednání spojené s "konstruktivismem" (u řemeslné dílny je ho samozřejmě méně než u jaderné elektrárny) s sebou vedle záměrných důsledků přináší i řadu nezáměrných, mnohdy negativních důsledků, které lidé musí opět poznávat. Důsledkem je vznik nových problémů, které se je nutno v novém kontextu řešit. Realita tak našim záměrům neustále uniká, je sice tvůrčí činností lidí přetvářena, neustále však přináší nové problémy a kvalitativně se mění. V důsledku toho musí být předmětem učení se, protože musíme pochopit důsledky

našich činů, a následně je předmětem rozhodnutí a aktivního jednání. Proto zde nelze pracovat s bezčasovou walrasovskou koncepcí celkové rovnováhy a zcela nesmyslným se jeví snahy chápat lidské jednání jako mechanickou optimalizaci v podmínkách předem daných vnějších podmínek. Rakouské pojetí hospodářícího člověka má blíže k omezené racionalitě Herberta Simona než k ekonomickému člověku neoklasické ekonomie.

Vhodným příkladem, na kterém je možno osvětlit rozdíl mezi přístupem k tržní ekonomice u neorakouské školy a v soudobé neoklasické ekonomii, je "slavná" hypotéza racionálních očekávání. Mnozí ekonomové dokonce hledají zdroj inspirace pro vznik hypotézy racionálních očekávání, která se stala od 70. let zásadní inovací ve vývoji ekonomické teorie po II. světové válce, v koncepcích rakouské školy. Autor této hypotézy J. Muth bývá někdy dokonce považován za stoupence neorakouské školy. Vyjdeme-li však z Muthova pojetí hypotézy racionálních očekávání z roku 1961, je zřejmé, že představa o schopnosti ekonomického systému vytvářet v případě dostatku času na zpracování informací správná racionální očekávání, kdy je subjektivní rozdělení pravděpodobností určitého vývoje ekonomických veličin totožné s objektivním rozdělením pravděpodobností, je naprosto cizí neorakouskému přístupu. Ten se vyznačuje principiální nejistotou spojenou s kvalitativními změnami ve vývoji ekonomiky a s existencí ekonomicky relevantních informací, které v souvislosti s "nechtěnými" důsledky našich aktivit budou k dispozici až v budoucnosti.

* * *

V koncepcích neorakouské školy nalezneme - vedle zajímavých a podnětných teoretických úvah - současně některé vážné problémy, které ztěžují její schopnost adekvátně vysvětlit současné ekonomické problémy a poskytnout vhodná doporučení pro jejich řešení. V krátkosti se zaměřím na **tři významné oblasti, v nichž spatřuji hlavní obtíže** tohoto typu.

Jedná se **za prvé** především o snahu o důsledný metodologický individualismus spojený s důrazem na individuální psychologii. V tomto směru naráží neorakouská škola na vlastní meze zejména při analýze institucí. Neorakušané sice instituce ve svých úvahách uvažují a Fridrich von Hayek za jejich analýzu a za rozpracování teorie hospodářského cyklu obdržel společně s Gunnarem Myrdalem v roce 1974 Nobelovu cenu za ekonomii. V pojetí von Hayeka a jeho pokračovatelů je vývoj institucí spontánní, instituce však přesahují individuální chování, vytvářejí darwinovským procesem pokusů a omylů řád, který je následnými generacemi chápán jako něco daného, co lze v jisté míře měnit "kolektivními", nikoli však individuálními aktivitami. V tomto ohledu se rakouské pojetí institucí dostává do obdobných potíží, na jaké narazil ve vývoji svého pojetí nové institucionální ekonomie Douglas North (nositel Nobelovy ceny za ekonomii

z roku 1993), když se pokoušel zasadit instituce do kontextu neoklasické ekonomie. V tomto ohledu vzniká otázka, nakolik lze metodologickým individualismem charakteristickým pro rakouskou školu instituce a jejich úlohu v ekonomice a jejím vývoji důsledně uchopit.

Druhým vážným problémem je úloha připisovaná v neorakouské škole cenám. I u soudobých stoupenců rakouské školy včetně F. von Hayeka jsou ceny považovány za rozhodující zdroj informací pro racionální rozhodování ekonomických subjektů. Aby tuto úlohu ceny mohly adekvátně plnit, měly by být vytvářeny konkurenčním trhem, na němž jsou firmy v postavení cenových příjemců a ceny pak jsou nositeli zásadních informací pro jejich rozhodování. "Koňské handly" Eugena von Böhm-Bawerka v tomto ohledu působí vcelku přijatelně, pro oligopolní struktury současné kapitalistické tržní ekonomiky však již nesporně přesvědčivým vysvětlením nejsou. Výklad cen a jejich úlohy v ekonomice je i v soudobé rakouské ekonomii zakotven hluboko v 19. století a je jedním z důvodů, proč není neorakouská škola brána při výkladu soudobých ekonomických systémů dostatečně vážně. Je však nutno přiznat, že tatáž koncepce sehrála v pojetí L. von Misesa a zejména F. von Hayeka zásadní úlohu při kritice centrálního plánování..

Třetím okruhem, který je třeba zmínit, jsou doporučení neorakouské školy pro hospodářskou politiku. Neorakušané v tomto ohledu prosluli jako extrémní obhájci svobody jednotlivce a neústupní kritici socialismu ale i jakéhokoli státního intervencionismu. U některých stoupenců neorakouské školy dokonce nalezneme tak extrémní koncepci, jakou je teorie svobodného bankovníctví. Otázkou je, nakolik je tento ultraliberální postoj důsledně vyvozen z teoretických úvah, s nimiž neorakouská škola pracuje.

Je zajímavé, že teoretické základy významné části teoretických úvah neorakouské školy nevyúsťují ani zdaleka v tak jednoznačný koncept "laissez-faire", jak bychom očekávali. Ten je spíše výsledkem hodnotové orientace jejich stoupenců a jistě nekonzistentnosti neorakouské teorie. Zejména souvisí se zmíněným zakotvením rakouských teorií v 19. století (dokonce spíše jeho první polovině, máme-li na mysli nejvyspělejší země té doby). Pokud by totiž trh jako proces s nejistotou a nedostatkem informací spojili s oligopolními strukturami a cenovou strategií oligopolů, pro jejíž vysvětlení se mnohem lépe hodí přírážková cenová tvorba či normální nákladová cenová tvorba a je třeba brát ohled na různé typy necenové konkurence, a chápali jeho vývoj důsledně v kontextu vyvíjejících se institucí, které jsou výsledkem kolektivních interakcí a v jejichž vývoji se obdobně jako ve většině ostatních aktivit člověka spontánnost neustále snoubí s významným prvkem konstruktivismu, pak bychom mohli očekávat i poněkud odlišná vyústění pro úlohu státu v ekonomice.

* * *

Neorakouská škola je dosud poměrně heterogenní teoretickou koncepcí a představuje specifický úhel pohledu na tržní ekonomiku. Některá témata, jež rozvíjí, jsou však tak významná a jejich uchopení předními představiteli tohoto směru soudobého ekonomického myšlení natolik inspirativní, že bychom je měli studovat. Stranou naší pozornosti by neměl zůstat ani Josef Alois Schumpeter, který je rovněž významným pokračovatelem tradic rakouské školy. Svým dílem sice stojí mimo neorakouskou školu, přesto však je jeho pojetí tržní kapitalistické ekonomiky neorakouskému přístupu velmi blízké a i z pohledu současnosti v mnohém velmi aktuální. Na rozdíl od autorů neorakouské školy se Schumpeter pokusil rozpracovat svou teorii i pro podmínky první poloviny 20. století ve své slavné práci *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. I když se jeho prognózy nenaplnily, jsou jeho úvahy o inovacích, kreativní destrukci aj. velmi inspirativní. Za pozornost stojí, že Schumpeter v této knize uvažuje tytéž procesy, s nimiž pracuje Fridrich von Hayek ve své *Cestě do nevolnictví*, avšak jejich závěry jsou díky rozdílnosti výchozích teoretických přístupů naprosto protikladné.

Literatura:

- Dow S.: *Macroeconomic Thought: The Methodological Approach*. Oxford, Basil Blackwell 1985
- Hayek F.A.: *Individualism and Economic Order*. London, Routledge and Kegan Paul 1948
- Hayek F.A.: *Právo, zákonodárství a svoboda*. Praha, Academia 1990
- Hayek F.A.: *Cesta do otroctví*. Praha, Academia 1990
- Hayek F.A. (ed.): *Collectivist economic planning*. London, Routledge 1935
- Kirzner I.M.: *Jak fungují trhy?* Praha, Megaprint 1998
- Shand A.H.: *The Capitalist Alternative. An Introduction to Neo-Austrian Economics*. New York, NYUP 1984
- Schumpeter J.A.: *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York 1942

Shrnutí diskuse:

Jiří Kinkor (Kabel Plus):

Nemám otázky, ale spíše komentáře. Pan Šíma jmenoval některé české interpretátory rakouské školy a kritizoval (volně opakují), že tito interpretátoři ve své praktické činnosti a politice obhajovali či obhajují státní zásahy. Taková formulace je zavádějící, protože z ní jakoby vyplývá, že rakouská škola za žádných okolností nehájí státní zásahy. Rakouská škola je ale silně heterogenním proudem. Rád bych připomněl F.A. Hayeka jako jednoho typického představitele rakouské školy, který rozhodně neobhajoval nutnost absence veškerých státních zásahů. Hayek se zejména ve své publikaci „Individualismus a ekonomický řád“ naopak velmi široce vyjadřuje pro různé typy státních zásahů, státní welfarismus, zdanění, dědické daně, protimonopolní úřad, a tak dále. Například jeho názory na bankovníctví jsou velmi vágní, přičemž ne vždy je dostatečně jasné, zda by podle něj měl stát bankovníctví opustit. Jinými slovy, u rakouské školy vždy musíme rozlišovat, kdo patří ke kterému jejímu vnitřnímu proudu.

V souvislosti s Hayekem zde byl také zmíněn jeho koncept rozptýlenosti informací, a závěry, které z toho plynou pro účinnost státních zásahů do ekonomiky. Pro mne osobně je překvapivé, že tento Hayekův koncept (a celý jeho článek o využití znalosti ve společnosti) je považován za podstatný přínos. Pochopit to, že informace se nacházejí v hlavách jednotlivých lidí a že nejsou „dány“ v hlavách členů centrální plánovací komise nebo komise pro cenné papíry nebo jakékoliv podobné státní instituce, je maximálně na úrovni osmiletého gymnázia. Myslím, že nejde o žádný Hayekův přínos. Rozhodné odmítání státní regulace a státních zásahů by se nemělo odvíjet od schopnosti či neschopnosti státu sbírat informace. I kdyby nějaká komise měla všechny informace pohromadě, neopravňovalo by ji to ke státním zásahům, kterými by porušovala základní práva jednotlivců.

Mojmír Hampl (Česká národní banka):

Mám k tématu rakouské školy dvě otázky, jednu hospodářskopolitickou, druhou teoretickou. Ta první je nyní, na konci ledna, velmi aktuální: jak by se rakouská škola dívala na povinné ručení u motorových vozidel? Nemám na mysli pouze otázky demonopolizace, ale samotný smysl tohoto pojištění. Dovedu si totiž představit tisíce různých situací, kdy svým jednáním mohu poškodit někoho jiného, a přitom na takové situace neexistuje speciální zákonné pojištění. Jak by se na tento problém dívala rakouská škola?

Za druhé, i když pracuji v ČNB, na teoretické úrovni souhlasím s představou odstátněni peněz. Souhlasím s tím, že koruna by nemusela být přikázaným platidlem, konečnouc dolar v USA není přikázaným platidlem ze zákona a existují tam například komunity, kde se platí penězi, kterým důvěřuje komunita. To si dovedu velmi dobře představit. Nerozumím ale, proč Rakušané tolik trvají na myšlence, že hodnotnější jsou ty peníze, za nimiž stojí nějaký absurdní žlutý kov. Myslím si, že hodnota peněz spočívá v tom, že někdo důvěřuje těmto penězům resp. instituci, která je vydává. Proč Rakušané tolik trvají na nutnosti krytí a proč zrovna zlatého krytí?

Prof. Michal Mejstřík (Fakulta sociálních věd UK):

Navazují na diskusi, kterou jsme dříve vedli s panem předsedajícím. Vždy se bráním povrchním hodnocením reality. Za takové hodnocení považují i paušální odsuzování Evropské unie. Je sice pravda, že v EU existuje rozsáhlý úřednický aparát, který se chová často svévolně. Toto tvrzení určitě odráží jeden rys reality. Ale já se ptám, jak je možné, že jednotná evropská měna neměla podporu ani tak na teoretické bázi (naopak, řada teoretiků se odvolávala mimo jiné i právě na rakouskou školu), ale spíše u podnikatelů, kteří v ní našli obrovskou příležitost, jak se nově etablovat. Jednotná měna rozbila přehradu, které zde existovaly, odstranila onu směšnou roztržičnost 12 či 15 měn, která se rýsovala, odstranila měnová rizika a umožnila využívat výnosy z rozsahu tak, jak je to obvyklé v USA nebo v Japonsku. Právě v evolučním hledání těchto podnikatelských subjektů lze nalézt největší podporu tohoto procesu. Nikoli u oněch často zmiňovaných úředníků. Ti samozřejmě také sledují své vlastní zájmy, ale ty jsou jen odrazem reálného dění. Nechci se zde zastávat bruselské administrativy. Mé tvrzení spočívá v tom, že vznik evropského systému centrálních bank je projektem, který nelze chápat černobíle jako nějaký šílený konstrukt, ale jako projekt, který odráží reálné ekonomické procesy, reálné interakce, jako projekt společnosti, která si do určité míry připravila vynucení. Jestli tento proces bude nakonec úspěšný i ve fiskální sféře zatím nelze říci, ale myslím si, že vznik monetárního federalismu by mohl přinést změnu chování oněch šílených úředníků, tj. mohl by přinést určitou pozitivní zpětnou vazbu. Pozorujeme tedy poměrně zajímavou evoluci, kterou doporučuji neodsuzovat šmahem jako konstruktivistický projekt.

Prof. Karel Kouba (Fakulta sociálních věd UK):

J. Šíma zde představil několik hlavních soudobých představitelů neorakouské školy. Mě by zajímalo, jak J. Šíma vidí vnitřní vývoj tohoto proudu od Hayeka k jeho hlavním pokračovatelům a jestli v něm spatřuje něco jako kritický přesah svého učitele.

Chtěl bych také poznamenat, že kromě polarit, kterou zde prezentovali oba dnešní řečníci, každý příslušník jiného myšlenkového proudu, existuje i diskuse o Hayekovi i v rámci téhož proudu. Tato diskuse, která zde nebyla zmíněna, dala v posledních 30-40 letech vzniknout proudu, který představuje určitou kritickou myšlenkovou cestu. Ta vychází z Hayeka a oceňuje jeho analytický a evoluční pohled na dějiny a především v jeho myšlení kriticky pokračuje. Mám na mysli konstituční ekonomickou teorii, nebo přesněji konstituční politickou ekonomii (neboť se vrací k Adamu Smithovi a Walrase naopak bere jako odbočku) a je poznamenána jmény Tullocka, Buchananana a dalších (ne zcela Northe, kterého Prof. Sojka správně "vyřadil" z tohoto proudu). Proud konstituční politické ekonomie je podle mého názoru důsledným pokračovatelem metodologického individualismu a sebezájmu i při analýze tzv. kolektivních aktivit a kolektivních rozhodnutí, které Tullock i Buchanan také staví na sebezájmu, na metodologickém individualismu. (Svůj dynamický, procesní pohled na věc ovšem neodvozuji od Hayeka a rakouské školy, ale od Wicksella, který byl původním protagonistou procesního pohledu.) Ono kritické

rozvinutí Hayeka na základě metodologického individualismu zde vidím mj. v tom, že konstituční politická ekonomie rozšiřuje ekonomickou analýzu na politické trhy a politiku. To naši kolegové sociologové nemají rádi a označují ekonomii za imperiální vědu, nicméně sami nemají substituční pohledy na to, co tato extenze zahrnuje. Kritický přesah Hayeka v rámci konstituční politické ekonomie vidím v tom, že sice sdílí jeho skepticismus k možným alternativním pravidlům, institucím jako výsledkům kolektivních rozhodnutí, nicméně má skeptický pohled i na jednostrannost pouhého spontánního evolučního vývoje jako ideálu, který by sám o sobě mohl vést k selekci efektivních pravidel a k vývoji nových pravidel. Pokud jde o konstruktivismus, tento proud se nachází plně v Hayekovském proudu myšlení, protože nesdílí žádné vládní ingerence, dokonce ani tam, kde stát analyzuje jako produkční stát, produkující veřejné statky. Zajímá ho stát jako Leviathan, jako něco, co je třeba omezit. Oproti Northovi má tento proud přednost v tom, že je slučitelný s neoklasikou, zatímco North klade přílišný důraz na kritiku neoklasiky.

Josef Šíma (Liberální institut):

Začnu svou odpověď od konce, tj. od otázky Prof. Kouby. Za prvé, Hayeka jsem skutečně příliš neakcentoval - jednak proto, že nejsem jeho bezbřehým zastáncem, jednak proto, že jsem své vystoupení pojal jako snahu přiblížit Hayekovy a Misesovy následovníky, kteří nejsou až tak známi jako jejich učitelé. Za druhé si dovoluji upozornit na článek „Subjektivistické kořeny ekonomie Jamese Buchanana“. Za třetí stručně ke kritickému přesahu pokračovatelů Hayeka. Je třeba připomenout to, co říkal p. Kinkor, totiž že rakouská škola obsahuje rozmanité proudy, mezi nimiž často dokonce není velká vzájemná láska. Jeden z důkazů kritického přesahu učitele následovníkem lze nalézt např. v proudu Misesovsko-Rothbardovském, v rozpracování Misesovy teorie monopolu Murrayem Rothbardem.

K Prof. Mejstříkovi a Evropské unii. EU samozřejmě má i některé své pozitivní dopady, to nepopírám. Problém ale vidím spíše ve způsobu, kterým se k celému projektu přistupovalo. Za prvé, myšlenka zavedení společné evropské měny je velmi stará. I národní socialisté chtěli zavést říšskou marku jako jednotnou evropskou měnu - ze stejných důvodů jako nyní EU, to jest aby tím snížili transakční náklady. Problém je v tom, že stát není od toho, aby zaváděl jednotnou měnu. Stát obecně není instituce, která by měla rozhodovat o založení měny. Jde to udělat dnes, kdy většinová demokracie umožňuje přehlasování poloviny společnosti. Vidíme to na příkladech konstituování EU: nepovede-li se napoprvé přehlasovat nesouhlasící polovinu obyvatel, povede se to napodruhé či napotřetí. Příkladem může být Dánsko. A jakmile se přehlasování jednou podaří, výsledek už nelze zvrátit.

K Mojžíru Hamplovi a jeho otázce o povinném pojištění. Samozřejmě, pokud by toto pojištění byla tak úžasná věc, jak tvrdí jeho zastánci, tak by se asi všichni lidé pojistili dobrovolně. Pokud ale nejde o dobrovolnou asociaci lidí, kteří se rozhodli vstoupit do určitých smluvních vztahů, pak jde pouze o státem provozované schéma, které se vydává za pojištění.

Nakonec k otázce krytí zlatem. Ano, nechť si lidé důvěřují, čemu chtějí. Jenže logika lidského chování je taková, že lidé by s největší pravděpodobností nedůvěřovali

ničemu. Lidé důvěřují většinou jen tomu, za čím vidí určitou reálnou hodnotu. Proto lidé začali věřit penězům krytým zlatem. Z tohoto pohledu jsou současně stoprocentně papírové peníze přinejmenším historickou novotou.

Jiří Schwarz (Liberální institut):

Budu reagovat na vystoupení Prof. Mejstříka. Výrobci a jiní podnikatelé jsou "rent-seekři". Hledají podmínky, které jim umožní dobývat rentu. Proces rent-seeking krásně popsal právě Gordon Tullock, kterého zmínil Prof. Kouba. Právě změna pravidel, což je případ jednotné evropské měny, vytváří ideální podmínky pro rent-seeking. Proto se nedivme, že právě oni tento podnik podporují. Zvláště když prováděná změna povede k něčemu, co se nazývá „pevnost Evropa“, která je bude chránit. Z tohoto důvodu pro mne není překvapivé, že oni v této fázi tyto procesy podporují - a zatím nevidí tak daleko, že by viděli nebezpečí fiskálních transferů, které Prof. Mejstřík správně zmínil.

Prof. Milan Sojka (Fakulta sociálních věd UK):

V souvislosti se zmíněným tématem jednotné evropské měny musím upozornit, že rakouská škola je v názorech na měnovou unii a na měnové otázky vůbec zabudována někde velmi hluboko v čase, možná ještě hlouběji než v onom zmíněném 19. století. Skutečností je, že soudobé peněžní systémy vyspělých ekonomik jsou natolik zbaveny vztahu ke zlatu a natolik založeny na penězích s nuceným oběhem, že představa, že se tento systém může najednou rozplynout do podoby nějakého svobodného bankovnictví, je naprosto iluzorní. Když si uvědomíme, jaká část peněžního oběhu je vytvářena úvěrově vytvořenými penězi, jenom přechod k onomu misesovskému ideálu zlatého standardu je obtížně představitelný. Jak by asi vypadala dráha přechodu? Jak velká deprese by tím vznikla? To si zřejmě nikdo neumí představit. Jiná věc je představit si, co by to znamenalo, kdyby například v USA proběhl opačný proces. (Řada amerických ekonomů se mimochodem velmi kriticky vyjadřovala k procesu vytváření společné měny a politickým rozhodnutím s tím spojeným). Spojené státy přece zdaleka nejsou homogenní ekonomikou. Jednotlivé členské státy USA jsou hospodářsky velmi rozdílné. Představme si - jako určitý extrém - Portoriko. Nebylo by tedy lepší americkou měnu desagregovat a vytvořit pro každý stát USA vlastní měnu? Jaký růst transakčních nákladů by z toho vyplynul? To, že každý takovýto konstrukt s sebou samozřejmě nese pozitivní i negativní důsledky, že je nutné je vážít, že v Evropě je euro šancí na několik desítek let dopředu a že to je jeden ze základů toho, aby Evropa znovu získala konkurenceschopnost, je zřejmé. To, že se to v USA nemusí líbit, je také pochopitelné. A že jde o politické rozhodnutí? Samozřejmě, vždyť se pohybujeme ve světě peněz s nuceným oběhem. Jiný typ peněz moderní ekonomiky neznají a dnes se už těžko můžeme vrátit k ekonomice fungující na bázi plnohodnotných peněz.

p. Roudný (Ekonomicko-správní fakulta, Pardubice):

Samozřejmě, jakákoliv disciplína musí být výrazně podpořena teoreticky, ale pokud má být disciplínou racionální, musí směřovat k praktickým dopadům. Osobně se domnívám, že ve společenských disciplínách, včetně ekonomie, není možný experiment v užším slova smyslu, protože při tomto experimentu nemůžeme - na rozdíl od některých disciplín přírodovědných a technických - zajistit opakovatelnost

experimentu. Příklad: ekonomická transformace. Totéž ale platí i při řízení malého podniku o několika zaměstnancích. Plně tedy souhlasím s tím, co řekl Prof. Sojka. Jako jeden z možných přístupů velmi doporučuji, abychom si některé ekonomické problémy - včetně tohoto - promítali na nástrojovou bázi systémového inženýrství. Proč o tom hovořím? Protože jakýkoliv proces, včetně procesů ekonomických, se odehrává v nějaké množině a tržní vztahy nikdy nemohou tuto celou množinu obsáhnout. Proto ty tržní (institucionální) nástroje nemohou tuto množinu obsáhnout. Praktická debata by se měla ubírat k tomu, jaká je proporce jedněch a druhých nástrojů. V konkrétní situaci se vždy musíme rozhodnout pro konkrétní množinu subjektů, obyvatel, a dnes se dokonce musíme rozhodovat pro množinu subjektů v budoucnosti, kde trh vůbec ještě neexistuje, a tržní nástroje tam vůbec použít nemůžeme.

Jiří Schwarz:

Děkuji. Tento názor nyní musíme vyvážit panem Zajičkem.

Miroslav Zajiček (Liberální institut, Vysoká škola ekonomická):

První poznámka směrem k p. Kinkorovi. Samozřejmě, když si nyní čteme Hayekovu úvahu o tom, že informace jsou ze své podstaty rozptýlené, tak nám to může připadat jednoduché a jasné. Ale podobné to je i s oním příslovečným Kolumbovým vejcem. Druhá poznámka směrem k problematice soukromých peněz. Souhlasím s pány Kinkorem a Šimou, že rakouská škola je velmi heterogenní a nejvíce se to zřejmě projevuje právě v přístupu stoupců této školy k penězům. Například zmíněný Hayek ve svém návrhu z roku 1978 pouze říká, že pokud vláda ovládá peněžní oběh, pak je zlato relativně nejlepší, ale že jinak je to stále velmi iluzorní a nevhodný systém, jako každý jiný vládou řízený systém a navrhuje - nyní to vulgarizuji - ať si v zásadě každý vydává peníze, jaké chce a ať si je kryje je čím chce, a trh si vybere tu nejlepší variantu.

Podívejme se na bilanci centrálních bank. Ta nikdy nebude vypadat tak, že by na pasivech byly pouze bankovky a na aktivech pouze zlato. Vždy tam budou i jiné položky. V účetnictví přitom obvykle není možné jednoznačně přiřadit jednu konkrétní položku na aktivech jedné položce na pasivech. Z tohoto hlediska je nesmyslné mluvit o zlatém krytí. Banky mají a vždy budou mít kryta svá pasiva aktivy - a jejich konkrétní složení (cizí měny, budovy, cenné papíry atd.) je z tohoto hlediska bezpředmětné. Bankovka je kvazidluhový, neúročený papír, jehož cenou je v dlouhém čase to, že udržuje hodnotu.

Poslední poznámka k Prof. Mejstříkovi. Když se podíváme na ekonomickou historii, téměř všechna protitržní a antiliberalní opatření byla podporována právě podnikateli. Jak to vyjádřil Milton Friedman, podnikatelé jsou často proti svobodě, neboť je to pro ně výhodné. Když se podíváme na síťová odvětví v USA na přelomu 19. a 20. století, v každém městě bylo 5 konkurenčních společností, které do domácností dodávaly elektřinu, plyn. Teprve posléze, v důsledku státních zásahů, tyto konkurenční společnosti zmizely a objevila se teorie přirozeného monopolu, která dodatečně obhájila udělení licencí ze strany vlády. A je samozřejmě, že i tato šilená teorie měla svou podporu od určitých podnikatelů - od těch, pro které zásahy státu

znamenal licence. Proto bych se naopak velmi divil, kdyby podnikatelé projekt jednotné evropské měny nepodporovali.

Prof. Michal Mejstřík:

Já jsem zde byl hned dvakrát desinterpretován. Mé vystoupení vycházelo především ze Schumpetera, a z tohoto hlediska nebyla má logika tak zcela nesmyslná, jak je mi podsouváno. Především, nikoliv Liberální institut, ale podnikatelé jsou hnacím motorem rozvoje. [veselí v sále] Souhlasím, že rent-seeking je důležitým elementem. Ale jak já to chápu, „pevnost Evropa“ jsou ti šílení úředníci, které by měla smést kreativní destrukce, nastartovaná reálným ekonomickým procesem, který tlačil na sjednocování měny. A „pevnost Evropa“? To také není zcela pravda, sjednocovací tendence přece nepodporují jen evropští podnikatelé, ale také podnikatelé američtí. Není náhodou, že jsme dnes svědkem stále většího počtu fúzí, protože nyní je mnohem snazší a výhodnější fúzovat americké a evropské subjekty. „Pevnost Evropa“ je prostupná jako ementálský sýr. Rent-seekers hledejme někde jinde.

Prof. Milan Sojka:

Dvě věcné poznámky. První se týká Hayeka. Ono se často zapomíná, že u něj šlo především o rozlišení informací a znalostí a o určení toho, kdo umí využívat informace. U něj nešlo o to, že jednotlivci a centrální instituce mají jiný typ informací. Jeho článek o využití informací ve společnosti bych rozhodně neoznačil za jednoduchý a doporučuji si jej důkladně přečíst. Například ono rozlišení informací a znalostí je důležitým poučením i pro soudobou ekonomii. Ta tyto dva pojmy často směšuje a pracuje s nimi hrozným způsobem.

Druhá poznámka se týká toho, co říkal kolega Zajíček. Pokud to domyslíme, finálně se vrátíme k naturální směně. Proč by každý vydával své peníze? Nabízejme své výrobky a směňujeme je naturálně! Transakční náklady budou obrovské.

Jiří Kinkor:

Nejprve k problému rozptýlených informací u Hayeka. Samozřejmě, že když si přečtu něco, co někdo jiný objevil, je to pro mne snazší, než kdybych to musel objevovat sám. Ale Hayek nic neobjevil. Komu předtím připadalo objevné nebo přínosné zaútočit proti kolektivistům s tím, že jim budeme říkat: „ve vašich plánovačských hlavách chybí informace, které jsou rozptýleny mezi lidmi“? Toto přece plánovači (přesněji : kolektivisté) velmi dobře vědí. Problém je v tom, že je jim to lhostejné. Kolektivisty přece nezajímá, kde jsou informace rozptýlené. Kolektivisty zajímá to, co je prospěšné pro společnost. Zajímají je termíny typu „veřejný prospěch“, „veřejný blahobyt“, „veřejný zájem“, a tak dále. Jednotlivce, kteří mají svůj život a svůj majetek, považují za kolečko v soustrojí společnosti. Ta je podle nich reálnou entitou, zatímco jedinci jsou něčím nereálným, podřízeným. To je podstata kolektivismu. Proto Hayekův takzvaný přínosný objev ve skutečnosti nikomu nice neříká, nepřináší, a je - stručně řečeno - na nic.

Ještě zareaguji na Prof. Sojku. Vy jste zde použil spojení „trhy mohou zplánět“ a „stát má provádět kultivaci tržního prostředí“. Co tím myslíte? Já si to překládám tak, že „kultivovat tržní prostředí státem“ znamená „použít fyzické síly proti svobodné směně“. Jak můžete kultivovat svobodnou směnu tím, že použijete násilí? Stát je

nástroj násilí. Neexistuje státní opatření, které by nebylo fyzickým násilím. To je podstata státu. Trh nemůže zplanět. To je fráze, používaná těmi, kteří považují dokonale konkurenční všeobecnou rovnováhu jako koncept, který by měl být nějakým ideálem, ke kterému by měla ekonomika směřovat. Ve skutečnosti jde pouze o analytický model, ke kterému můžeme částečně modelovat kauzality, ale nikoli o reálný život, ke kterému bychom měli směřovat. Jak může svobodná směna zplanět? Nechme lidi být takové, jací jsou. Chtějí-li se chovat racionálně, snaží se o to, s větším či menším úspěchem. Ale je věcí jednotlivce, jak se rozhodne. Proč by měl stát nutit subjekty k tomu, aby byli racionální?

Stanislava Janáčková (ČNB):

Ještě k tématu peněz s nuceným oběhem versus soukromých peněz založených na individuální důvěře a subjektivním hodnocení jednotlivci. Mám pocit, že ta dichotomie je přehnaná. Na jedné straně si v dnešním světě dovedu jen těžko představit, že by se subjekty dokázaly spontánně shodnout na nějakých soukromých penězích na základě svého subjektivního hodnocení. Na druhé straně ony současné peníze s nuceným oběhem nebudou nikdy plnit svou úlohu, když je jednotlivci nebudou přijímat. Na příkladě Ruska dnešních dnů lze ilustrovat skutečnost, že když jednotlivci ztratí důvěru v měnu, přejdou na obchodování v jiné měně nebo na barter a k nedůvěryhodné měně se nevrátí, i kdyby jim ji stát vnucoval horem dolem.

Jsem také skeptická k projektu měnové unie, ale opět bych ráda upozornila na jeden zajímavý příklad. Ve Velké Británii vláda umožnila - nikoli nařídila - britským občanům, aby své transakce prováděli v euru a aby dokonce v euru platili i své daně. Očekává se, že euro bude spontánně, na základě individuálních preferencí jednotlivců, prosakovat do britské ekonomiky a postupně vytlačovat měnu s nuceným oběhem, tj. britskou libru.

Doc. Alžběta Kvasničková (Právnická fakulta UK):

Za upozornění stojí, že rakouská škola vznikla v 19. století částečně také na území naší republiky, a tedy je to jediná ekonomická škola vzniklá na zdejším území. I proto bychom asi měli rakouské škole věnovat zvláštní pozornost. Máme ale bohužel tu smůlu, že naše mladá generace již neumí německy a je odkázána na překlady a na anglickou literaturu, která se týká již třetí generace rakouské školy, po Misesovi a Hayekovi, ale originály Mengera, Wiesera nebo Böhm-Bawerka dnes čte již málokdo. Měli bychom se proto snažit, aby alespoň základní díla těchto klasiků byla zpřístupněna i českému čtenáři.

**p. Hladík (Sociálně-ekonomická fakulta, Ústí nad Labem)
a Miroslav Ševčík (Liberální institut):**

[Řečníci diskutovali výhody a nevýhody průběžného a fondového systému financování. Zatímco ing. Hladík tvrdil, že průběžné financování je možné a že nejde o pyramidovou hru, a naopak zdůrazňoval rizika fondového systému, ing. Ševčík označil průběžné financování za teoretický a praktický nesmysl.]

Mojmír Hampl:

Pan Ševčík má sice pravdu, ale z hlediska rakouské školy by správná otázka měla znít jinak. Proč by to měla být taková reforma, jaká se navrhuje? Proč bychom si měli povinně na příkaz státu šetřit ve fondech, které stát vybere jako nejlepší? Takovéto otázky vyplývají z rakouského pohledu na věc. Já se s panem Ševčíkem samozřejmě shoduji v kritice průběžného systému financování penzí, ale pokud se u nás mluví o penzijní reformě, obvykle se tím myslí zavádění povinné fondového systému, což by Rakušané nejspíše označili za nesmysl.

Prof. Karel Kouba:

Dovolím si dvě obrany. Za prvé, i když se plně nekloním k ekonomickému myšlení pana prof. Sojky, chtěl bych ho obránit před jakýmkoli druhem systémového inženýrství. Pánbůh chraň, aby na tyto semináře proniklo toto souručenství, které se zde dvacet let pěstovalo, a které se pěstuje i v USA. To nemá nic společného s ekonomickou teorií. Za druhé, chtěl bych vystoupit na obranu těchto seminářů. My mladí, co sem chodíme, chceme demonstrovat, že odumřelé semináře o hospodářské politice byly bezpohlavní a neměly pevný základ v živé ekonomické teorii, která se velmi skepticky dívá na tzv. stabilizační politiky a jejich účinky. Proto si myslím, že bychom se v těchto seminářích - které vznikly jako alternativa, tj. ekonomická teorie - neměli příliš špinit realitou ani hospodářskou politikou.

Josef Šíma:

Na závěr bych rád znovu položil důraz na metodologický individualismus a subjektivismus rakouské školy. Při tomto pohledu skutečně nelze argumentovat, že nějaký povinný fondový systém je lepší než nějaký průběžný systém financování penzí, protože u rakušanů nejde o sčítání nějakých objektivně měřitelných nákladů, počítání frekvence revolucí tak, aby nám vyšel jeden model. Kouzlem rakouské školy je nejistota. Nikdo neví, co se stane za rok, za deset let. Jisté je pouze to, že platí některé základní ekonomické zákonitosti. Na jejich základě můžeme budovat komplexnější teoretický systém, který se bude zabývat tou složitou ekonomikou, kterou dnes máme. Ale rakouská škola říká, nechme lidi oceňovat budoucí rizika, nechme je volit, nezavírejme je do žádných povinných systémů, ať už se jedná o armádu, školy, povinné pojištění nebo penzijní fondy. Nechme jim svobodu, nechme je vybírat a nezdůvodňujeme různé státní intervence modely, které popisují nějaký ideální stav a které sice mohou být užitečné jako analytický nástroj při studiu společnosti, ale nemohou být důvodem pro bránění svobodné směně mezi jednotlivci. Pouze směna pomůže projevit skutečné preference jednotlivců a ukáže, co si lidé skutečně přejí.

Prof. Milan Sojka:

Já na závěr nejprve navážu na pana Kinkora. Na rozdíl od něj si nemyslím, že stát je pouze nástrojem násilí. Ke vzniku státu a institucí tohoto typu vedl fakt, že tržní situace velice často vytvářejí konfliktní stavy, které mohou hrozit vážnými poruchami v ekonomickém systému. O tom pěkně píše například Commons, který tvrdí, že stát a zejména právní instituce jsou logickým důsledkem toho, že aby trh fungoval, musí být

doplňen určitými typy právních institucí. Krásným příkladem je manželství, které má ty konflikty velmi často. Právo se samozřejmě musí vynucovat a určitá oprese je nutná, ale demokratický stát je instituce, bez které si moderní ekonomiku představit nejde. Ideologické výkřiky o tom, že stát je násilí a nic než násilí, jsou zbytečné. Druhá věc je, že se na trhu spontánně vytvářejí různé morální kodexy, asociace a různé typy institucí, které dbají o vytváření pravidel a institucí a že řada institucí vzniká implicitně, v průběhu interakcí, a to bipolární vidění, které zde prezentoval p. Kinkor, je asi příliš zjednodušené.

Co se týče reformy penzijního systému, o kterých mluvil J. Šíma, já v tom cítím jeden závažný problém. Dobře, zrušme průběžné financování a nezavádějme ani povinné fondové financování a nechme to na jednotlivcích. Podle mého názoru se v tom skrývá morální hazard. Nakonec lidé vždy přijdou za státem a daňoví poplatníci ponесou náklady tak jako tak. Nezapomínejme, že se nepohybujeme ve světě superracionálních subjektů, které budou myslet na starí. Daleko spíše budou v mládí vesele spotřebovávat a budou počítat s tím, že ve starí je v případě problémů stát hlady zemřít nenechá.

Jiří Schwarz:

Morální hazard jako fenomén proniká téměř vším. Je s ním spojeno i fungování soukromých penzijních fondů, které jsou tak přísně regulovány, že nemohou zkrachovat. Jejich manažeři to vědí a podle toho se chovají. Na tomto příkladě vidíme, jak je ekonomie krásnou vědou.

Naše diskuse ukázala, že ideje rakouské školy jsou velmi živé v řadě oblastí. Dotkli jsme se zde zhruba čtyřech. Jde o problém regulace, problém monopolu, problém konkurence a problém hospodářského cyklu. Mimořádný je například přínos rakouské školy k otázkám monopolu, kde je rakouská škola dokonce ještě konzistentnější než chicagská škola, která někdy připouští i protimonopolní zákonodárství. Další oblast, kde je neorakouský přínos nezastupitelný, je teorie cyklu. Rakouská škola má aparát, který umožňuje chápat ekonomiku jako hospodaření v neustále se měnících podmínkách. O aplikaci neorakouské teorie cyklu na českou ekonomiku se velmi zajímavým způsobem pokusil před rokem Martin Čihák na valné hromadě ČSE.

Děkuji dnešním řečníkům za jejich vystoupení, vám děkuji za pozornost a za aktivní účast v diskusi.

* * *

DOSLOV: CO BY NÁM DNES PORADILI RAKUŠANÉ?²⁷

Tomáš JEŽEK, Komise pro cenné papíry

1. Začali by upozorněním, že jazyk může být velmi zavádějící a že si musíme nejprve vyjasnit zájmeno "my".
2. Pokud "my" znamená vládu nebo vládní stranu, pak by jí napomenuli, že nepokračuje v budování institucí svobodné společnosti, že zapomněla, že jejím základem je soukromé vlastnictví s povinností vlády ho ochraňovat. Zejména by velmi vysoko vyzvedli postavu soudce, hlavního "údržbáře" spontánního řádu společnosti.
Určitě by vyjmenovali celý řetěz institucí povoláných k vynucování pravidel správného chování, z jejichž dodržování spontánní řád povstává, s obzvláště velkým důrazem na morálku a sebekázeň vůbec. Také by radili trpělivě napomáhat vzniku třetího, nezávislého sektoru a v jeho rámci vzniku seberegulujících organizací, které poskytují nejcennější veřejný statek ze soukromých zdrojů, totiž spolehlivost smluvních vztahů. Vládě by také důrazně připomněli, že se má chovat jako zahradník, který svým rostlinám vytváří vhodné prostředí k růstu, a nikoli jako řezbář posedlý představou náležitého tvaru společnosti. Vládu by také varovali před makroekonomy, těmito potomky astrologů, kterým je určitá konfigurace velkých agregátů cílem o sobě, o který by měla vláda usilovat a který zastihuje lidské plány. Jejich prvotní neslučitelnost, spolu s nepřetržitým tokem změn, je posledním argumentem pro nepostradatelnost trhu. V zahraniční politice by vládě určitě poradili trpělivě přesvědčovat budoucí evropské partnery o našem poctivém zájmu osvojit si jejich úspěšná pravidla a těžit z rozšířené oblasti spolehlivých tržních vztahů, což je zadarmo, a o poctivé nepřítomnosti našeho úmyslu účastnit se přerozdělovacích procesů na straně chudých, což bohaté země stojí peníze a je zdrojem jejich tendence se před chudými uzavírat. Rakušané by určitě nechtěli a ani neuměli radit vládě, která by myslela na úspěch v krátkém období. Hledali by tudíž někoho, kdo si osvojil uvažování v horizontu přesahujícím lidský život, což je základem evropské civilizace, a komu se tudíž vůbec dá radit s nadějí na úspěch.

---

²⁷ Napsáno v lednu 1999 pro jako podkladový text pro seminář ČSE "Rakouská škola".

3. Pokud "my" znamená Českou společnost ekonomickou, pak by určitě radili co nejdříve začít pravidelně "mluvit" s obcí právníků. Jejich odloučení a vzájemné nepochopení s ekonomy je jedním z pramenů dnešních potíží. Na prvním shromáždění právníků a ekonomů by však větší polovině z obou skupin poradili přijít na další setkání až po několika letech. Makroekonomům by poradili strávit čas pilným studiem pramenů svého oboru jako morální vědy a právním pozitivistům by poradili soudní praxi v oboru soukromého práva s přísným zákazem přivydělávat si psaním předpisů a nařízení.
4. Pokud "my" znamená celou českou společnost, pak by Rakušané nepochybně poradili starat se o to, aby měla co nejdříve skupinu lidí, která by si mohla dovolit formulovat a hájit její zájmy tak, že by nemusela nadbíhat voličům, aby tímto společným zájmem mohlo být skutečně to, co jí je, totiž zájem na udržení řádu svobodné společnosti a nikoli agregát potřeb jednotlivých volebních okrsků.

* * *

Summary:

In April 1998, the Czech Economic Association started to organise a new series of "small" seminars, entitled "Economic Theories and Czech Economy". The main aim of the series is to discuss important developments in contemporary economics and their possible relevance for the Czech economy.

The present volume contains proceedings from the seventh "small" seminar, entitled "The Austrian School And Its Importance Today", which took place in January 1999. The volume starts with background materials by the two main speakers, Mr. Josef Šíma (Liberální institut, Prague) and Prof. Milan Sojka (Faculty of Social Sciences, Charles University, Prague).

Mr. Šíma claims that the Austrian school does not end with Hayek and Mises, and that their followers were able to come forth with significantly new contributions. His paper presents an overview of the contemporary Austrian economic thought, and provides useful references to the related literature. Šíma also formulated his own view of the Austrian message for economic policy.

Prof. Sojka focused more on methodological aspects of the Austrian thought. He finds the main positive feature of the Austrian school in the fact that it appreciates the complexity of the changing world, in which we live. Prof. Sojka sees the main problem of the school in its idea of the market economy, which is rooted deeply in 19th century, and which attributes too much weight to price formation and to price co-ordination mechanism. He thinks that the Austrian school reaches its methodological borders especially in the area of analysis of institutions. These limits make questionable also the policy recommendations suggested by Austrian economists. Prof. Sojka mentioned also J. Schumpeter, whom he considers worth reading even more than the Austrians.

The two presentations were followed by a discussion, which is also recorded in this volume. The discussion can be summarised under two headings: "Pros And Cons of The Austrian Approach in Economics" and "What Would The Austrians Recommend to Us Today?" The latter is also the heading of the afterword by Dr. Tomáš Ježek (Czech Securities Commission), which contains his personal opinion on what the Austrians would suggest to the Czech government, Czech economists, and the society as a whole. Altogether, the materials presented here form a plastic picture of the diversity of approaches, opinions and suggestions both within the Austrian school itself and within its Czech followers and interpreters.

Obsah:

Předmluva editora	1
Rozvíjející se rakouská tradice: od metodologického individualismu k hodnocení hospodářských politik (Josef Šíma)	2
Soudobá ekonomická teorie pokračovatelů rakouské školy - pohled zvenčí (Milan Sojka)	16
Shrnutí diskuse	22
Doslov: co by nám dnes poradili Rakušané? (Tomáš Ježek)	31
Summary	33

Semináře ČSE v cyklu "Ekonomické teorie a česká ekonomika":

---

1. "(Ne)účinnost stabilizační politiky"	duben 1998
2. "Nobelova cena za ekonomii 1997: oceňování opcí"	červen 1998
3. "Dlouhodobý růst"	září 1998
4. "Pasti a výzvy fiskální politiky"	říjen 1998
5. "Reálný měnový kurz: hledání jeho rovnovážné hodnoty"	listopad 1998
6. "Minimální mzda: co říká teorie a empirie"	prosinec 1998
7. "Rakouská škola a současnost: pohled na trh jako proces"	leden 1999
8. "Credit crunch" (úterý 23. 2. od 17:00)	únor 1999
9. "Tradice českého keynesiánství" (čtvrtek 11. 3. od 17:00)	březen 1999

Interní materiál České společnosti ekonomické
v řadě "Ekonomické teorie a česká ekonomika", č. 7
Praha, leden 1999

Texty příspěvků © Josef Šíma, Milan Sojka, Tomáš Ježek
Editace a shrnutí diskuse © Martin Čihák

Názory obsažené v přetištěných příspěvcích jsou názory autorů. Nemusejí se shodovat s oficiálními stanovisky České společnosti ekonomické ani jiných zde zmíněných institucí.

Tento bulletin je neprodejný. Jeho text neprošel jazykovou úpravou.

Bulletiny ze seminářů č. 1 až 7 lze získat na e-mailové adrese uvedené na obálce.

**Česká společnost ekonomická
Politických vězňů 11, 110 00 Praha 1
Tel.: + 420 - 2 - 2421 0571**

**Kontakt v otázkách seminářů "Ekonomické teorie a česká ekonomika":
E-mail: martin_cihak@koba.cz
Fax: + 420 - 2- 265498**